

Хижняк І.О., студент факультет № 2
НАВС
Науковий керівник: Семенов В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Деякі аспекти проведення обшуку,
пов'язані з дотриманням прав людини

Процедура підготовки та безпосередньо проведення обшуку регламентована статтями 234-236 КПК України та іншими нормами других нормативно-правових актів.

Законодавцем чітко врегульоване питання проведення обшуку в приміщенні житла чи іншого володіння фізичної особи, однак щодо обшуку в приміщенні офісу фірми існує певна невизначеність. Однак, виходячи з положень інших нормативно-правових актів, судової практики, практики Європейського суду з прав людини, офіс фірми співвідноситься з житлом та іншим володінням фізичної особи.

В першу чергу слід зазначити, що обшук може проводитись винятково лише на підставі відповідної ухвали слідчого судді.

Також варто пам'ятати те, що проведення слідчих дій, до яких і відноситься обшук, дозволене лише в період з 06.00 год. до 22.00 год. Винятки з цього правила допускаються лише за умови, що зволікання з проведенням обшуку може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення (наприклад, одяг злочинця з плямами крові) чи втечі підозрюваного.

Крім цього, законодавець зобов'язує правоохоронців проводити такий обшук в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям власнику приміщення. Знову ж таки, не без винятків - дотримання цього правила не є обов'язковим у випадку, якщо слідчий чи прокурор вважатимуть, що дотримання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

Якщо перших двох умов дотримано - переходимо до наступних дій.

З'ясувавши особи правоохоронців, тобто переглянувши їх службові посвідчення, які правоохоронці зобов'язані представити, а особливо на пряму вимогу особи, вручається ухвала слідчого судді, яку правоохоронці зобов'язані не просто надати, а й вручити, про що особа повинна розписатись їм на другому екземплярі такої ухвали. Правоохоронці мають детально роз'яснити права та обов'язки особи при проведенні обшуку.

Ухвала слідчого судді, в числі інших даних, повинна містити дані про дату та місце винесення такої ухвали, про особу слідчого судді, прокурора та слідчого, про кримінальне провадження (коротка фабула, номер, дата та стаття КК України), про житло чи інше володіння особи (або їх частини) в яких буде проводитись обшук, про особу власника відповідних приміщень та про особу фактичного володільця таких приміщень, про речі, документи або осіб, для виявлення яких і проводиться обшук, про термін дії ухвали (не більше місяця з дня її винесення). Обов'язковою є наявність відтиску мастичної гербової печатки суду «мокра печатка»), підпису слідчого судді та чіткого позначення як копії оригінальної ухвали. Вручення копії ухвали слідчого судді про проведення обшуку є обов'язковим.

Далі, потрібно звернути увагу на особи понятих, які мають бути присутніми при обшуку. Так, таких понятих має бути мінімум двоє, при цьому слід наполягти на тому що такі поняті повинні мати при собі документи, що посвідчують їх особи.

Законом не обмежується кількість правоохоронців, які можуть брати участь в проведенні обшуку. При цьому, право на проведення обшуку мають лише ті особи, що зазначені в ухвалі суду. Якщо обшук проводять особи, що не зазначені в ухвалі суду, тоді такі особи повинні підтвердити свої повноваження - представити відповідне доручення слідчого чи постанову прокурора про доручення розслідування кримінального провадження декільком слідчим або інший відповідний процесуальний документ.

Особи, що здійснюють обшук мають передбачене законом право заборонити власнику та іншим присутнім особам залишати місце проведення обшуку до його завершення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Заборона подзвонити своєму адвокату чи члену сім'ї буде незаконною, але проводити постійні переговори з різними особами по телефону ніхто не дозволить і така заборона буде вже цілком законною. Крім цього, такі особи мають право відкривати замкнені приміщення чи сховища (шафи, сейфи тощо) у разі, якщо власник відмовляється їх відкрити. Також, в разі наявності достатніх підстав вважати, що присутні при обшуку особи можуть мати при собі предмети або документи, що мають значення для кримінального провадження, ними може бути прийняте рішення про обшук таких осіб. В такому випадку, обшук має бути проведений особами тієї ж статі, що й обшукувана особа.

В ході обшуку може здійснюватися вимірювання, фотографування, відеозапис та інші дії, які фіксують процес обшуку та допомагають правильно зафіксувати його результати (виготовлення зліпків, графічних зображень тощо). Особа також вправі заявити клопотання про застосування відео фіксації і в силу положень ч.1 ст.107 КПК України, таке клопотання повинне бути обов'язково задоволене.

По завершенні обшуку складається протокол, в якому повинні бути описані всі вилучені предмети, спосіб їх упакування та до якого особа може вносити свої заяви та зауваження з приводу обшуку. При цьому, слід пам'ятати, що крім речей, відомості про які зазначені в ухвалі суду та які мають вилучатись обов'язково, при обшуку в будь-якому випадку вилучаються речі, щодо яких є обмеження в цивільному обігу (наприклад, мисливська зброя без відповідного дозволу). Водночас речі, які не були зазначені в ухвалі слідчого судді як такі, що шукаються та підлягають вилученню, відтак такі, що не можуть вилучатись, однак все ж таки були вилучені в ході обшуку (наприклад, Ваш персональний комп'ютер) вважаються як тимчасово вилучене майно, щодо якого діє спеціальний режим та щодо якого повинні бути вжиті відповідні процесуальні дії та вирішено питання про їх повернення. Важливим є те, що вручення протоколу обшуку особі, яка займає приміщення, де проводився обшук, чи є його власник - обов'язкове.

Якщо вимоги правоохоронців законні - особа має підкорятись їм та не суперечити, не вступати в полеміку.

Ухвала слідчого судді є обов'язковою для виконання всіма особами, установами чи організаціями незалежно від форм власності. Ухвала слідчого судді про проведення обшуку оскарженню не підлягає, однак незаконні дії при проведенні обшуку можуть бути оскаржені.